ALGORİTMİK KAMU DİPLOMASİSİ: YAPAY ZEKÂNIN ULUSLARARASI DÜZENİ YENİDEN ŞEKİLLENDİRME GÜCÜ VE TÜRKİYE'NİN STRATEJİK KONUMU

Meltem BOSTANCI[6]

Mert Can ATAR[7]

Giriş

Yapay zekâ teknolojilerinin yalnızca teknik değil, aynı zamanda politik, kültürel ve ideolojik bir araç haline geldiği bir dönemdeyiz. Özellikle büyük dil modelleri[8] gibi ileri düzey algoritmaların küresel ölçekte bilgi üretimi ve dolaşımında etkin rol oynamasıyla birlikte, yapay zekâ, uluslararası ilişkilerde yeni bir güç biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu dönüşümün merkezinde yer alan "algoritmik kamu diplomasisi" kavramı, dijital ortamlarda yürütülen dış politika uygulamalarının, giderek daha fazla algoritmaların belirlediği içerik sıralamaları, veri filtrelemeleri ve kişiselleştirme sistemleri aracılığıyla şekillendiğini ifade etmektedir. Bu yeni modelde diplomasi, doğrudan siyasi mesajlarla değil; yazılım mimarileri ve veri temelli yönlendirmeler aracılığıyla dolaylı biçimde yürütülmektedir. Böylece kamu diplomasisinin geleneksel işleyişi dönüşmekte, etkileşim mekanizmaları algoritmik altyapılar üzerinden yeniden tanımlanmaktadır.

Bennett ve Livingston'ın (2018) dijital çağda "algoritmik olarak aracılanan kamusal söylemler" üzerine tartışmaları, içeriklerin görünürlü-

6. *Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik, İstanbul, Türkiye; e-posta: meltemb@istanbul.edu.tr; ORCID: 0000-0003-0679-4377*

7. *Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim, İstanbul, Türkiye, e-posta: mertatar@aydin.edu.tr; ORCID: 0000-0002-2479-8120*

8. ChatGPT, Grok ve Gemini gibi büyük dil modelleri (Large Language Models-LLM), yapay zekâ alanında, özellikle doğal dil işleme (NLP) alt dalında yer alan, insan dilini anlayıp üretebilen yapay sinir ağı sistemleridir. Bu modeller, çok büyük metin veri kümeleri üzerinde eğitilir ve dilin yapısal örüntülerini öğrenerek metin tamamlama, özetleme, soru yanıtlama gibi görevleri yerine getirir. Yapay zekâ, genel anlamda problem çözme ve öğrenme yeteneği olan sistemleri kapsarken; büyük dil modelleri, bu yapının altında, dil odaklı görevleri yerine getiren özel bir uygulama alanıdır. Bu açıdan bakıldığında, algoritmalar yapay zekânın en alt düzeyindeki işlem adımlarını tanımlar, Büyük dil modelleri bu algoritmalarla inşa edilen uygulamalardır ve tümü yapay zekâ şemsiyesi altında konumlanır. Bkz**.** Vaswani, A. et al. (2017). *Attention is All You Need*. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 30, 5998–6008. https://arxiv.org/abs/1706.03762.

günü algoritmik sistemlerin belirlediği yeni bir medya rejimine işaret etmektedir. Bu çerçevede, bu çalışmada "algoritmik kamu alanı" olarak adlandırılan olgu, kamusal iletişimin giderek dijital platformların sıralama ve görünürlük mantıkları tarafından şekillendiğini anlatmaktadır. Bu durum günümüzdeki siyaset-medya ilişkisini anlamak açısından önem taşımaktadır. Nitekim yapay zekâ sistemlerinin, kaynak ülkelerinin[9] sosyo-kültürel kodlarını, politik değerlerini ve etik anlayışlarını dışa vurduğu; kullanıcıları ise farkında olmadan belirli bir ideolojik çerçeveye yönlendirdiği, güncel araştırmalarla ortaya konmuştur. Bunun anlamı ülkelerin gündemlerinin ağırlıklı olarak algoritmik yapılarla şekillendiği gerçeğidir. Çalışma, bu minvalde Türkiye'nin bu yeni medya ekosistemi karşısında nasıl konumlanacağına dair kritik öneriler getirmektedir.

Bu perspektiften hareketle çalışmanın temel problemi, yapay zekâ sistemlerinin kültürel ve ideolojik yönelimlerinin uluslararası düzeyde nasıl bir iletişim dili ve güç ilişkisi inşa ettiğidir. Bununla bağlantılı olarak, Türkiye'nin bu küresel dönüşüm karşısında nasıl bir strateji geliştirdiği ve geliştirmesi gerektiği sorusu araştırmanın odak noktasıdır. Özellikle ABD, Çin ve Avrupa Birliği gibi küresel aktörlerin farklı yönetişim yaklaşımları çerçevesinde şekillenen yapay zekâ stratejileriyle karşılaştırıldığında, Türkiye'nin yerli teknoloji üretimi, kamu diplomasisi, etik yönetişim ve stratejik iletişim alanlarındaki konumu ile gelecekte izleyebileceği yollar değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın temel amacı; yapay zekânın uluslararası düzeydeki ideolojik etkilerini incelemek, bu etkinin Türkiye'nin dış politika vizyonuna nasıl yansıdığını ortaya koymak ve bu doğrultuda uygulanabilir öneriler geliştirmektir. Türkiye'nin yapay zekâ stratejileri tarihsel, politik ve kültürel boyutlarıyla ele alınarak, algoritmik kamu diplomasisi açısından sahip olduğu potansiyel ve karşı karşıya olduğu yapısal sınırlılıklar analiz edilmektedir. Ayrıca, çalışmada büyük dil modelleri aracılığıyla yapay zekânın toplumsal algı ve davranışları nasıl etkilediği incelenmekte; bu teknolojilerin birer dijital propaganda aracı ve yumuşak güç unsuru olarak nasıl işlev gördüğü açıklığa kavuşturulmaktadır.

Çalışmanın önemi, yapay zekâ temelli kamu diplomasisi ve iletişim stratejilerinin Türkiye bağlamında ilk kez bu derinlikte ve çok katmanlı biçimde ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Zira Türkiye'nin hem jeopolitik konumu hem de dijital dönüşüm sürecindeki kırılganlıkları, onu küresel algoritmik güç yarışında özgün bir yere yerleştirmektedir. Bu nedenle, algoritmik yönetişimin stratejik boyutunu tartışmaya açmak, yalnız-

9. "Kaynak ülke" kavramı, bu çalışma içerisinde söz konusu yapay zekâ sisteminin üretildiği ülke bağlamında kullanılmaktadır.

ca teknik değil, aynı zamanda normatif bir çaba olarak değerlendirilmelidir. Çalışma aynı zamanda, yerli yapay zekâ modellerinin geliştirilmesinin neden sadece teknolojik değil, aynı zamanda kültürel ve diplomatik bir ihtiyaç olduğunu da vurgulamaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın yöntemi, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde oluşturulmuş; kavramsal analiz, resmî strateji metinlerinin incelenmesi, karşılaştırmalı literatür taraması ve eleştirel kuram temelli içerik çözümlemesi gibi yöntemlerden yararlanılmıştır. Türkiye'nin Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi başta olmak üzere, Batı ve Doğu'ya ait farklı yapay zekâ politikaları, etik yaklaşımlar ve yönetişim pratikleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, yapay zekâ sistemlerinin ideolojik yanlılıklarını ortaya koyan güncel akademik çalışmalar detaylı biçimde analiz edilerek, kuramsal tartışma pratik bir zemine oturtulmuştur.

Çalışmada temel olarak şu kuramsal ana tezlerden hareket edilmektedir: (1) Yapay zekâ sistemleri, geliştirildikleri kaynak ülkenin ideolojik eğilimlerini yansıtmaktadır ve bu yönüyle birer kamu diplomasisi aracına dönüşebilir; (2) Türkiye, mevcut stratejileriyle bu teknolojik ve kültürel dönüşüme cevap vermekte gecikmektedir, ancak kamu diplomasisi geleneği ve tarihsel birikimi sayesinde potansiyel bir dengeleyici aktör olabilir; (3) Yerli yapay zekâ üretimi yalnızca ekonomik değil, epistemolojik bir bağımsızlık meselesidir.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları da mevcuttur. Öncelikle, analiz edilen yapay zekâ sistemlerinin çoğu Batı ve Çin menşelidir; Türkiye kaynaklı büyük ölçekli modellerin eksikliği, karşılaştırmalı analizde tek taraflı bir ağırlık yaratabilmektedir. Ayrıca, yapay zekânın etkilerine dair sosyal etki verileri henüz Türkiye özelinde yeterince ampirikleştirilmemiştir. Bu nedenle çalışma, daha çok kuramsal ve kavramsal düzeyde yürütülmüş, saha araştırmasına dayalı bulgularla desteklenememiştir. Bununla birlikte, bu sınırlılık aynı zamanda çalışmanın özgünlüğünü besleyen bir boşluk sunmakta, ileride yapılacak daha derinlemesine ampirik araştırmalar için teorik bir zemin oluşturmaktadır.

Uluslararası Kamu Diplomasisi Kaynağı Olarak Yapay Zekâ

Yapay zekânın 21. yüzyılda giderek artan etkisi, onu sadece teknik bir yenilik değil, aynı zamanda kültürel ve diplomatik bir araç haline getirmiştir. Bu bağlamda yapay zekânın uluslararası kamu diplomasisindeki rolünü anlayabilmek için öncelikle kamu diplomasisi ve buna bağlı olarak yumuşak güç kavramlarının kısaca açıklanmasında yarar görülmektedir. Kamu diplomasisi, devletlerin uluslararası kamuoylarını etkilemek ama-

cıyla yürüttüğü iletişim süreçlerini ifade etmektedir. Bu süreç; bilgilendirme, savunuculuk, kültürel etkileşim ve değişim programları gibi araçlarla yürütülür (Cull, 2008). Bu çerçeveye göre yumuşak güç ise, bir ülkenin değerleri ve yaşam tarzı gibi çekim unsurlarıyla, zorlama ya da baskıya başvurmadan diğer aktörleri etkileme kapasitesidir (Nye, 2020).

Yapay zekânın 21. yüzyılda uluslararası ilişkilerde oynadığı rol, sadece teknolojik kapasitesiyle değil; aynı zamanda stratejik iletişim araçlarıyla bütünleşerek yumuşak güç üretme potansiyeliyle de değerlidir. Stratejik iletişim, yalnızca mesajı oluşturmak değil, aynı zamanda bu mesajı hangi araçlarla, ne zaman ve hangi hedef kitleye ulaştıracağını planlamayı da içeren bütüncül bir yaklaşımdır. Bu açıdan, yapay zekâ teknolojileri hem içerik üretimi hem de hedef kitle analizi açısından stratejik iletişim süreçlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bostancı'nın (2024) ifade ettiği gibi, devletler artık klasik diplomatik araçların ötesine geçerek, kamuoyunu yönlendirme gücü taşıyan dijital iletişim stratejilerini ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda, kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkili, kalıcı ve sürdürülebilir olabilmesi için, iletişim stratejisinin dijital platformlar ve algoritmik sistemlerle entegre biçimde tasarlanması gerekmektedir. Yapay zekâ tabanlı araçlar, hem hedef kitlelerin davranış örüntülerini analiz etme hem de kişiselleştirilmiş içerikler yoluyla kamuoyunu yönlendirme kapasitesine sahiptir. Bu durum, kamu diplomasisinin yalnızca kültürel içerik aktarımından ibaret olmadığını; aynı zamanda algoritmik düzeyde bir görünürlük stratejisi içerdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, yapay zekâ sistemleri üzerinden sürdürülen dış politika iletişimi, klasik kamu diplomasisi araçlarından farklı olarak algoritmik kamu diplomasisi çerçevesinde değerlendirilmelidir. Stratejik iletişim, bu yeni diplomasi biçiminin hem kuramsal hem de pratik temelini oluşturmaktadır.

Ancak dijital çağın dinamikleri, bu klasik kamu diplomasisi anlayışının dönüşmesine yol açmaktadır. Özellikle büyük dil modelleri ve yapay zekâ tabanlı sistemler aracılığıyla şekillenen yeni etkileşim biçimleri, algoritmik kamu diplomasisi olarak adlandırılabilecek yeni bir fenomeni ortaya çıkarmaktadır. Bu modelde diplomatik mesajlar yalnızca bir ülkenin medya araçlarıyla değil, aynı zamanda veriyle eğitilmiş algoritmalar üzerinden, kullanıcıların dijital davranışlarına göre kişiselleştirilmiş biçimde iletilmektedir. Klasik kamu diplomasisinden farklı olarak, algoritmik kamu diplomasisi daha çok otomasyon, sistematik içerik üretimi ve kültürel çerçeveleme yoluyla işlemektedir. Algoritmalar, geliştirildikleri ülkenin sosyo-politik değerlerini yansıtarak, uluslararası kullanıcıları farkında olmadan bu değerlerle etkileşime sokmaktadır. Bu durum yapay

zekânın yalnızca bir aracı değil, doğrudan diplomatik bir aktöre dönüşmesini beraberinde getirmektedir.

Bu dönüşüm, Cull'un tanımladığı beş kamu diplomasisi bileşeninden özellikle "savunuculuk", "kültürel diplomasi" ve "uluslararası haber yayıncılığı" ile yakından ilişkilidir. Yapay zekâ sistemleri, bu bileşenlerde pasif iletimden aktif içerik üretimine geçilmesini mümkün kılmaktadır. Özellikle büyük dil modelleri, kaynak ülkelerin ideolojik ve kültürel kodlarını sistematik biçimde yeniden üretmekte; bu da yumuşak gücün dijital araçlarla dolaylı ancak etkili biçimde kullanılması anlamına gelmektedir. Kısacası, algoritmik kamu diplomasisi, klasik kamu diplomasisinin dönüşmüş bir biçimidir. Geleneksel yöntemlerin yerini, kullanıcı davranışlarına göre uyarlanan algoritmalar almış; propaganda, temsil ve etki alanı ise daha derin, görünmez ve kişisel bir düzleme taşınmıştır. Bu dönüşüm, yapay zekânın uluslararası ilişkilerdeki rolünü yalnızca teknik değil, aynı zamanda ideolojik ve diplomatik bir güç unsuru haline getirmektedir.

Yapay zekânın politik ve kültürel eğilimleri

Yapay zekâ, kaynak ülkesinin, siyasi ve kültürel değerlerinin önemli bir yansıması olarak işlev görmekte; bu yönüyle, söz konusu teknolojinin gelişimini ve uygulanmasını şekillendiren yönetim ideolojilerini, ekonomik hedefleri ve toplumsal normları bünyesinde barındırmaktadır. Bu çok yönlü bütünleşme, devlet politikaları, etik çerçeveler ve teknolojiye yönelik kamu algıları dâhil olmak üzere farklı perspektiflerden incelenebilir. Bu unsurların tümü, yapay zekânın ulusal değerlerle nasıl uyumlandığına ilişkin incelikli bir anlayışın oluşmasına katkı sağlamaktadır. Devlet düzeyinde ülkeler, stratejik çıkarlarını ilerletmek ve ideolojik pozisyonlarını güçlendirmek amacıyla yapay zekâ teknolojilerini giderek daha fazla kullanmaktadır. Bu kullanım yalnızca iç politika ya da ekonomik hedeflerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda dijitalleşen dünyada kamuoyunu etkileme biçimlerini de köklü biçimde dönüştürmektedir.

Bu dönüşümün merkezinde "algoritmik yönetişim" (algorithmic governance) kavramı yer almaktadır. Algoritmik yönetişim, karar alma ve toplumsal etkileşim süreçlerinin giderek daha fazla algoritmalar aracılığıyla şekillendiği, yeni nesil bir yönetim biçimini ifade etmektedir. Bu modelde yalnızca politikaların içeriği değil, bu politikaların nasıl iletildiği de veri temelli sistemler tarafından belirlenmektedir. Böylece bireylerle devlet arasındaki ilişki, artan ölçüde dijital kodlar ve yazılım mimarileri üzerinden işlemekte; yönetim, teknik altyapının sunduğu yönlendir-

me kapasitesiyle bütünleşmektedir (Yeung, 2018). Bu çerçevede algoritmik kamu diplomasisi, algoritmik yönetişimin uluslararası boyutta tezahür eden bir biçimi olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel kamu diplomasisinde devlet, yabancı kamuoyuna doğrudan mesaj iletirken; algoritmik kamu diplomasisinde bu mesajlar, algoritmalar aracılığıyla kişiselleştirilerek dijital platformlar üzerinden hedef kitlelere sunulmaktadır. Sonuç olarak uluslararası kamuoyu, devletin doğrudan sesiyle değil; veri setleri ve yazılım mantığıyla biçimlenen bir "ara yüz" üzerinden etkilenmektedir. Bu ara yüz ise, mesajı gönderen ülkenin sosyo-politik değerlerinin ve ideolojik kodlarının bir yansıması niteliğindedir. Bu bağlamda Van Dijck, Poell ve De Waal'ın (2018) ortaya koyduğu "platform toplumu" kavramı da bu süreci bütünleyen bir çerçeve sunar. Söz konusu kavram, sosyal, ekonomik ve kültürel süreçlerin giderek az sayıda küresel teknoloji platformunun elinde yoğunlaştığı; iletişim, kamu hizmeti ve görünürlük dinamiklerinin bu platformların algoritmik mimarileri tarafından şekillendirildiği bir toplumsal düzeni tanımlamaktadır.

Bu çerçevede, Çin'in yapay zekâya yaklaşımı çarpıcı bir örnek sunmaktadır. Ülkenin algoritmik yönetişim anlayışı, açık biçimde devlet merkezlidir ve yapay zekâ teknolojileri, ekonomik kalkınma, ulusal güvenlik ve toplumsal istikrar gibi stratejik hedeflere ulaşmak için yoğun biçimde mobilize edilmektedir. Bu merkeziyetçi model, bireysel özgürlüklerden çok kolektif hedefleri ve sıkı devlet denetimini önceleyen bir siyasal felsefeye dayanmakta; geliştirilen teknolojiler de bu ideolojik çerçeveyi pekiştirecek biçimde tasarlanmaktadır. Çin'in algoritmik altyapısı yalnızca iç yönetim mekanizması olarak değil, aynı zamanda küresel düzlemde değer aktarımını mümkün kılan etkili bir dijital diplomasi aracına da dönüşmektedir (Arora et al., 2025, s. 5–6; Roberts et al., 2020, s. 63–68). Çin'in yapay zekâ politika alanına ilişkin analizler, bu bağlamda teknolojiyi ulusal gücün bir unsuru olarak gören devlet vizyonuyla uyumlu etik normların oluşturulmasına yönelik açık bir eğilimi ortaya koymakta; bu durum, söz konusu teknolojik gelişmelerin politik doğasını vurgulamaktadır (Hine & Floridi, 2022).

Öte taraftan Tayland örneği de yapay zekâ politikalarının siyasal bağlamla nasıl iç içe geçtiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. 2014'teki askerî darbenin ardından şekillenen otoriter yapı, ulusal yapay zekâ etik yönergelerine de yansımış; belgeler, monarşi ve ulusal istikrar gibi geleneksel değerleri önceleyen bir çerçevede hazırlanmıştır. Kamuoyunun dışlandığı bu süreçte, etik ilkeler soyut ve esnek biçimde tanımlanmış; halk

ise yalnızca uyum göstermesi beklenen edilgen bir aktör konumuna indirgenmiştir. Böylece etik söylem, hak temelli bir perspektiften ziyade mevcut siyasal düzenin meşruiyetini pekiştiren bir araç hâline gelmiştir (Hongladarom, 2021). Bu durum, yapay zekâ teknolojisinin evriminin siyasal dönüşümlerle yakından ilişkili olduğunu ve kültürel değerlerin teknolojik gelişmeyle nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir. Nitekim, bazı Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi otoriter yönetim modellerine sahip devletlerde muhalefeti bastırmak amacıyla daha katı ve kısıtlayıcı düzenlemelere başvurulması, bu ülkelerin siyasal felsefelerinde kökleşmiş olan "kontrol" ve "düzen" değerlerinin teknoloji politikalarına yansımasını örneklemektedir (Filgueiras, 2023).

Ayrıca, yapay zekâya ilişkin gelişim anlatıları kamu algısını ve toplumsal beklentileri önemli ölçüde şekillendirebilmektedir. Örneğin Almanya'da yapay zekânın sunumu, insan merkezli bir paradigma etrafında şekillenmekte ve ülkenin etik ve sorumlu teknoloji yönetişimini önceleyen ordoliberal[10] değerleriyle uyum göstermektedir. Burada yapay zekâ etrafındaki politik söylem, özgürlük ve bireysel haklara ilişkin kültürel kavramlardan derin biçimde etkilenmekte; teknolojinin demokratik çerçeveler içinde sorumlu biçimde entegre edilmesine yönelik bir bağlılığı ortaya koymaktadır (Hälterlein, 2024). Buna karşılık, yapay zekâyı toplumsal sorunlara sihirli bir çözüm olarak sunan, onu mitolojik bir kurtarıcı gibi resmeden ülkeler, çoğu zaman milliyetçi idealler tarafından yönlendirilen ütopik söylemleri güçlendirmektedir (Ossewaarde & Gulenc, 2020; Guenduez & Mettler, 2023).

Yapay zekâ liderliği konusundaki uluslararası rekabet, bu teknolojinin jeopolitik boyutlarını da gözler önüne sermektedir. Teknoloji politikalarına siyasi değerlerin entegre edilmesi, ülkelerin daha geniş ulusal hedeflerini yansıtmaktadır. Örneğin, ABD ve Çin'in yapay zekâya ilişkin söylemleri yalnızca teknik birer arayış değil; aynı zamanda ekonomik çıkarların ötesine geçen, derin biçimde kültürel ve siyasi ideolojilere gömülü rekabet biçimleridir. Bu durum, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda ideolojik üstünlüğe dair bir yarışın da göstergesidir (Hine & Floridi, 2022; Daniels & Chang, 2021). Özetle, yapay zekâ, köken aldığı ülkenin siyasi ve kültürel değerlerini; devlet odaklı hedefler, etik çerçeveler ve toplumsal beklentileri şekillendiren anlatılar aracılığıyla bünyesinde taşımaktadır. Yapay zekâ ilerledikçe, altta yatan sosyo-politik dinamiklerin bir yansıma-

10. Ordoliberalizm, serbest piyasanın ancak devletin rekabeti garanti altına alan bir yasal çerçeve oluşturmasıyla işleyebileceğini savunan Almanya kökenli bir ekonomik düşünce yaklaşımıdır. Bkz. Foucault, M. (2008). *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978–1979*. Palgrave Macmillan.

sı olmayı sürdürmekte; teknolojinin, toplumların değer sistemleriyle kurduğu sürekli diyaloğu gözler önüne sermektedir.

ABD, Çin ve AB'nin yapay zekâ politikaları

Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Avrupa Birliği tarafından oluşturulan jeopolitik eksen, yapay zekâ yönetişimi ve politikasında küresel algoritmik güç dengesini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu üç aktörün her biri, siyasi ideolojileri, ekonomik çıkarları, teknolojik yetkinlikleri ve kültürel değerleri tarafından şekillenen farklı yaklaşımlar sunmaktadır. Bu çeşitli stratejilerin etkileşimi, yalnızca ulusal düzeydeki yapay zekâ geliştirme ve uygulama süreçleri için değil, aynı zamanda uluslararası rekabet açısından da sonuçlar doğurmaktadır.

ABD'nin yapay zekâ yönetişimine yaklaşımı esasen, inovasyonu vurgulayan ve teknoloji firmaları üzerindeki düzenleyici yükleri en aza indiren piyasa odaklı bir felsefe ile karakterize edilmektedir. Bu model, düzenleyici denetimden ziyade bireysel ve kurumsal çıkarları ön planda tutarak hızlı teknolojik ilerlemeye öncelik vermektedir. ABD hükümetinin yapay zekâ politikaları, özel sektör liderliğini teşvik etmeye ve inovasyona elverişli bir dijital ekonomi geliştirmeye yöneliktir (Arora et al., 2025; Mokry & Gurol, 2024).

Buna karşılık, Çin'in yapay zekâ yönetişimi, teknolojik ilerlemeyi ulusal güvenlik hedefleriyle bütünleştiren devlet merkezli bir modeli örneklemektedir. Çin hükümetinin yapay zekâ gelişimine olan bağlılığı, siyasi kontrol ve gözetim çerçevesine yerleştirilmiş olup daha geniş ideolojik hedefleri yansıtmaktadır. Çin'in özellikle gözetim ve polislik alanlarında yapay zekâ teknolojilerini toplumsal yönetişim sistemine entegre etme yönündeki odağı, düzeni ve kontrolü sürdürmek için yapay zekâyı kullanma kararlılığını ortaya koymakta, bu durum çoğu zaman bireysel hakların ihlali pahasına gerçekleşmektedir (Mokry ve Gurol, 2024; Zeng, 2021). Bu yaklaşım, AB'nin etik standartları ve bireysel korumayı vurgulayan insan merkezli stratejisiyle keskin bir biçimde zıtlık göstermektedir.

Avrupa Birliği, etik yapay zekâ yönetişiminde lider bir konum elde etmeyi amaçlamaktadır. AB'nin Yapay Zekâ Yasası (AI Act), özellikle yüksek riskli yapay zekâ uygulamalarında şeffaflık, hesap verebilirlik ve adaletin sağlanmasını güvence altına alacak kapsamlı düzenlemeler getirmeyi hedeflemektedir. Etik değerlendirmelere ve insan haklarına öncelik vererek, AB vatandaşlarını koruyan ve küresel standartları etkileyebilecek bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır (Nanni et al., 2024; Gstrein et al., 2024). Bu

hedef, AB'nin dijital pazarını Avrupa değerleriyle uyumlu hale getirirken yapay zekâ yönetişiminde önemli bir aktör olma niyetini vurgulamaktadır.

Yapay zekâ alanı gelişmeye devam ettikçe, bu üç aktör arasındaki rekabet düzenleyici çerçeveler, standartlar ve teknolojik ilerlemeler biçiminde ortaya çıkmaktadır. Devam eden "yapay zekâ yarışı", her bir aktörün ekonomik üretkenlik ve ulusal güvenlikle ilgili stratejik çıkarları doğrultusunda diğerlerini geride bırakma çabalarını artırmıştır (Vijayakumar, 2023). Dahası, bu rekabet, teknolojinin toplumsal rolüne ilişkin kendi vizyonlarıyla uyumlu standartları şekillendirmek için küresel politika tartışmalarını etkilemeye yönelik çabalara da uzanmaktadır (Borsci et al., 2022).

Bu rekabetçi dinamik, her bir aktörün düzenleme yaklaşımlarıyla ilgili karşılaştığı farklı zorluklar tarafından daha da karmaşık hale gelmektedir. ABD'nin serbest piyasa modeline (laissez-faire) olan bağımlılığı, özellikle etik sonuçlara dair artan kaygılar nedeniyle daha katı yönetişim ihtiyacına ilişkin tartışmalara yol açmıştır (Mirishli, 2024, s. 45). Bu sırada Çin'in yapay zekâ yönetişiminde güvenlik odaklı yaklaşımı, inovasyon ve açıklıkla karakterize edilen canlı bir yapay zekâ ekosistemini bastırabileceği gerekçesiyle eleştirilmiştir (Zeng, 2021). AB'nin etik uyum hedefiyle oluşturduğu güçlü düzenleyici ortam ise inovasyonu engelleme ve işletmelerin daha az düzenlemeye sahip bölgelere taşınmasına neden olma potansiyeli taşıdığı için eleştirilmektedir (Nanni et al., 2024, s. 723; Gstrein et al., 2024).

Bu minvalde ABD, Çin ve AB'nin küresel yapay zekâ yönetişim standartlarını şekillendirmedeki etkileşimi, daha geniş bir jeopolitik rekabeti yansıtmaktadır. Yapay zekâya yönelik farklı anlatılar ve yaklaşımlar, iş birliğine dayalı yönetişim yapılarının geliştirilmesinden ziyade ideolojik ayrışmaları güçlendirme potansiyeline sahiptir. Her bölge, küresel yapay zekâ alanındaki konumunu sağlamlaştırmaya çalıştıkça, uluslararası iş birliği giderek daha önemli hale gelmekte, ancak bu farklı öncelikler nedeniyle aynı zamanda daha karmaşık bir hal almaktadır.

Tüm bunlarla birlikte, ABD, Çin ve Avrupa Birliği ekseni, küresel yapay zekâ yönetişimi ve politikasında algoritmik güç dengesini derinden etkilemektedir. Her bir aktörün kendine özgü siyasi ve kültürel değerleri, kendi yapay zekâ stratejilerini şekillendirmekte; bu stratejiler hem ulusal düzenlemeleri hem de uluslararası normları etkilemektedir. Yapay zekânın sahip olduğu bu kritik önem, bu modellerin insanlar üzerindeki etkilerini de önemli bir başlık haline getirmektedir. Nitekim çalışma açısından bu durum, Türkiye gibi ülkelerin stratejisini hangi bağlamda kurması gerektiği hususunda önem taşımaktadır.

Yapay Zekânın İdeolojik Eğilimleri ve Sonuçları

Yapay zekânın toplumları nasıl etkilediğini saptamak için her şeyden önce bu sistemlerin bu yanlılıklara nasıl eğilimli olduklarının tespit edilmesi gerekmektedir. Nitekim günümüzde geniş halk kitleleri dijital algoritmaların (dolayısıyla yapay zekânın) tarafsız olduğu yanılgısındadır. Bu durum kitlelerin bu sistemler tarafından yönlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Literatürdeki çalışmalarda, insanların, yapay zekâ sistemlerini sıklıkla tarafsız, objektif ve hatasız olarak değerlendirdiği görülmüştür. Bu da yapay zekâ çıktılarının insanlara göre daha nesnel olduğu inancına işaret etmektedir. (Lermann Henestrosa & Kimmerle, 2024, s. 6). Aslen ideolojik olan bu sistemlerin entelektüel eleştirisinin yapılması bu minvalde önemlidir.

Yapay zekânın ideolojik yanlılığı

Son yıllarda yapay zekâ sistemlerinin eğilimlerine ilişkin yapılan araştırmalar, bu teknolojilerin geliştirildikleri ülkelerin sosyo-kültürel bağlamlarından derin biçimde etkilendiğini göstermektedir. Nitekim Atari ve arkadaşlarının (2023) gerçekleştirdiği karşılaştırmalı analiz, büyük dil modellerinin "insan benzeri düşünme" iddialarının kültürel olarak tarafsız olmadığını ortaya koymaktadır. Çalışmada incelenen modeller (GPT-3, GPT-3.5-Turbo, GPT-4, Claude 1.3, Bard, PaLM 2 ve LLaMA 2) insan bilişini temsil etme iddiasına karşın, esasen Batılı, eğitimli, sanayileşmiş, zengin ve demokratik yani WEIRD[11] toplumların psikolojik ve ahlaki örüntülerini yeniden üretmektedir. Bulgular, bireycilik, özgürlük ve seküler ahlak gibi değerlerin bu modellerin yanıtlarında sistematik biçimde baskın olduğunu, buna karşılık kolektivist veya bağlama duyarlı kültürel yaklaşımların oldukça düşük düzeyde temsil edildiğini göstermektedir (Atari et al., 2023, ss. 11–14). Bununla birlikte David Polo Serrano'nun (2024) ChatGPT'nin politik yanlılıklarını inceleyen nitel araştırması da kullanıcıların yapay zekâdan elde ettikleri yanıtların ağırlıklı olarak liberal-demokratik bir eğilim taşıdığını ortaya koymaktadır (ss. 260–262). Buna karşılık, Shinnosuke Fujimoto ve Kazuhiro Takemoto (2024) ChatGPT'nin yeni sürümlerinde politik önyargıların belirli ölçüde azaldığını belirtmekle birlikte, modelin özellikle cinsiyet ve etnik kimlik gibi sosyo-kültürel değişkenlere duyarlılık gösterdiğini ve bu alanlarda politik yönelimlerden hâlâ etkilenmeye devam ettiğini vurgulamaktadırlar (ss. 4–6).

11. WEIRD, Batılı (Western), eğitimli (Educated), sanayileşmiş (Industrialized), zengin (Rich) ve demokratik (Democratic) toplumları tanımlamak için kullanılan bir kısaltmadır. Bu kavram, özellikle psikoloji ve bilişsel bilimlerdeki kültürel önyargıları eleştirmek amacıyla ortaya atılmıştır. Bkz. Henrich, J., Heine, S. J., & Norenzayan, A. (2010). The weirdest people in the world? *Behavioral and Brain Sciences, 33*(2–3), 61–135. https://doi.org/10.1017/S0140525X0999152X

Batı kaynaklı yapay zekâ sistemlerinin yanı sıra, Çin tarafından geliştirilen DeepSeek modelinin de belirli önyargılar taşıdığı bilimsel olarak ortaya konmuştur. Çin'de geliştirilen bu sistem, ulusal politik değerleri yansıtan içerik denetim stratejileri doğrultusunda tasarlanmaktadır. Yapılan çeşitli araştırmalar, özellikle Basitleştirilmiş Çince (Simplified Chinese) sorgularda iki temel sansür mekanizmasının kullanıldığını göstermektedir. Bunlardan ilki, belirli konulara yönelik açık retler ya da sistem düzeyinde erişim kısıtlamaları biçiminde uygulanan katı sansürdür (hard censorship). İkincisi ise anlamın bastırılması, belirli söylemsel çerçevelerin öne çıkarılması veya yönlendirici anlatım stratejilerinin kullanılmasıyla kendini gösteren yumuşak sansürdür (soft censorship). Bu sansür biçimleri, Tayvan, Tiananmen olayları ve ABD-Çin ilişkilerine yönelik eleştiriler gibi politik açıdan hassas konuların filtrelenmesini sağlamaktadır. Ayrıca, eğitim verilerinin seçimi ve anlatıların güçlendirilmesi süreçlerinde, DeepSeek'in üretim mantığının Çin hükümetinin politik öncelikleriyle ve Konfüçyüsçü etik değerlerle belirgin bir uyum içinde olduğu görülmektedir. Çeşitli çalışmalar hem Çin menşeli hem de Batı kaynaklı yapay zekâ modellerinin farklı biçimlerde ideolojik önyargılar sergilediğini ortaya koymakla birlikte, DeepSeek'in bu önyargıları özellikle devletle uyumlu anlatıları pekiştirecek biçimde yeniden ürettiğini vurgulamaktadır. Nicel bulgular, incelenen çalışmaların en az altısında katı sansürün, sekizinde ise yumuşak sansürün tespit edildiğini göstermektedir. Bu durum, içerik denetimi uygulamalarının biçim ve yoğunluk açısından, modellerin geliştirildiği jeopolitik bağlam tarafından belirgin biçimde şekillendirildiğini ortaya koymaktadır (Huang et al., 2025).

Geniş bir açıdan bakıldığında bu durumun, buna benzer sistemlerin geliştirme sürecinde sıradan olduğu görülmektedir. Nitekim algoritmaların geliştirilme süreçleri incelendiğinde söz konusu önyargıları üreten eğilimlerin insan kaynaklı oldukları tespit edilmektedir. Bu minvalde algoritmaların yüzeyde tarafsız görünmesine rağmen, gerçekte onları geliştiren toplumsal yapıların değerlerini ve önyargılarını taşıdığı yönündeki görüşlerin en önemlilerinden biri, Amy Webb tarafından ortaya konmuştur. Webb (2021), "Dokuz Dünya Devi" olarak adlandırdığı teknoloji devlerinin, algoritmik sistemleri geliştiren grupların yani "teknoloji kabilelerinin" değer yargıları üzerinden biçimlendiğini savunmaktadır. Bu gruplar, çoğunlukla zengin, iyi eğitimli, erkek ve Batılı bireylerden oluşmaktadır. Dolayısıyla algoritmalar yalnızca teknik çıktılar üretmekle kalmamakta, aynı zamanda belirli bir sosyo-kültürel önyargının taşıyıcısı hâline gelmektedir. Webb'in vurguladığı üzere, bu değer aktarımı yalnızca verilerin işlenme biçi-

minden değil, aynı zamanda hangi veri setlerinin seçilip hangilerinin dışarıda bırakıldığından da kaynaklanmaktadır. Bu nedenle sistemlerin karar verme mantığı, kullanıcıların değil, onları tasarlayan geliştirici toplulukların önceliklerini yansıtmaktadır (ss. 63–67). Bu bağlamda Conway Yasası dikkat çekici bir teorik çerçeve sunmaktadır. Melvin Conway'in 1968'de ortaya koyduğu bu yasa, bir sistemin yapısının onu geliştiren organizasyonun iletişim biçimini yansıttığını öne sürer (Webb, 2021, s. 122). Benzer şekilde, algoritma temelli yapılar da bu ilkeye uygun biçimde, geliştirici ekiplerin kültürel değerlerini, önyargılarını ve bilişsel kalıplarını kodlarına yansıtmaktadır. Webb'in değerlendirmesine göre, algoritma üretiminde rol alan geliştiriciler çoğunlukla ekonomik, kültürel ve cinsiyet bakımından homojen bir grubu temsil etmektedir ve bu homojen yapı, sistem tasarımına doğrudan etki etmektedir (Webb, 2021, ss. 120–122).

Sonuç olarak algoritmalar, yalnızca teknik süreçlerin değil, aynı zamanda normatif değerlerin, ideolojik tercihlerinin ve toplumsal güç ilişkilerinin yeniden üretildiği yapılar hâline gelmiştir. Geliştirme aşamalarında belirli kimliklerin ya da toplumsal grupların temsil edilmemesi, bu sistemlerin de söz konusu kimlikleri yansıtma kapasitesini sınırlamaktadır. Dolayısıyla, yapay zekâ teknolojileri dâhil tüm algoritmik sistemler, sınıfsal, toplumsal cinsiyet temelli ve kültürel ögelerden izler taşıyan toplumsal inşalar olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durum, bilginin üretimi ve dolaşımına ilişkin yeni bir epistemik düzenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Söz konusu yeni bilgi rejimi, bireyleri yalnızca pasif veri kullanıcılarına indirgememekte, aynı zamanda hakikatin sınırlarını ve tanımını yeniden şekillendirmektedir. Yapay zekâya atfedilen tarafsızlık ve nesnellik algısı, algoritmik çıktıları sorgulanamaz bir gerçeklik biçiminde sunmakta ve böylece algoritmik yönetişim pratiklerinin eleştirel denetimden uzaklaşmasına yol açmaktadır (Atar, 2025, ss. 113, 117).

İdeolojik yanlılığının politik etkileri

Bu süreçlerin ürettiği politik yanlılığın en büyük etkilerinden biri, yapay zekâ gibi büyük dil modellerinin ürettiği iletilerle etkileşime geçen kullanıcılarda ortaya çıkmaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar, bu modellerle etkileşim kurmanın politik görüşler üzerinde önemli bir etki unsuru olduğunu ortaya koymaktadır. Bu etki, birden fazla düzlemde işleyerek, kişiye özel mesajların üretilmesi, önyargılı çerçeveleme biçimlerinin kullanımı ve tarihsel olarak politik propaganda ile ilişkilendirilen ikna edici argümantasyon tarzlarının yeniden üretilmesi üzerinden gerçekleşmektedir. Bu bağlamda yapay zekâ sistemlerinin politik tutumları etkile-

mesinin başlıca yollarından biri kişiselleştirilmiş ikna stratejileridir. Yapılan araştırmalar, bu modellerin içerikleri, alıcıların psikolojik profilleriyle uyumlu biçimde uyarlayabildiğini ve böylece politik mesajların ikna gücünü önemli ölçüde artırabildiğini göstermektedir. Örneğin, ChatGPT gibi modeller tarafından üretilen kişiselleştirilmiş içeriklerin, standartlaştırılmış mesajlara kıyasla kullanıcılar üzerinde çok daha güçlü bir etki yarattığına dair bulgular mevcuttur (Matz et al., 2024). Bu kişiselleştirme etkisi, yapay zekâ sistemlerinin geleneksel politik kampanyalarda kullanılan hedefli ikna stratejilerini taklit etmesini ve bunları geniş ölçekte yeniden üretmesini mümkün kılmakta, bu durum ise politik söylemin kitlesel biçimde manipülasyonuna yönelik kaygıları artırmaktadır (Argyle et al., 2025). Ayrıca kişiselleştirilmiş çerçeveleme, kullanıcı açısından mesajın inandırıcılığını ve bağlamsal yakınlığını güçlendirerek zaman içinde politik inançların yön değiştirmesine katkıda bulunmaktadır (Matz et al., 2024).

Bu noktada, yapay zekânın yalnızca kullanıcıya özel mesajlar üretmesiyle değil, aynı zamanda içerik üretiminde sergilediği sistematik politik eğilimlerle de kullanıcıları etkileme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Nitekim, Bai ve arkadaşları (2025), üç ön kayıtlı deney aracılığıyla büyük dil modelleri tarafından oluşturulmuş mesajlara maruz kalmanın bireylerin politika desteklerini bu mesajlarda savunulan pozisyonlarla hizalayacak şekilde değiştirebildiğini ortaya koymuştur. Araştırma, hem oldukça kutuplaşmış politikalar (örneğin, ABD'deki saldırı silahlarının sivil kullanımına yönelik yasalar) hem de daha az kutuplaşmış politikalar (örneğin, kamusal alanlarda sigara yasağı) üzerinden yürütülmüş; ABD nüfusunu yaş, cinsiyet ve etnik köken gibi üç temel demografik kriter açısından temsil eden ulusal örneklemler kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, büyük dil modelleri mesajlarının etkisinin küçük ölçekli olmakla birlikte, önceki ikna edici iletişim araştırmalarında rapor edilen etki büyüklüklerine benzer olduğunu göstermektedir (Bai et al., 2025, s. 6).

Kişiselleştirmenin yanı sıra, yapay zekâ yanıtlarının dilsel çerçevesi (framing) de politik etkide belirleyici bir rol oynamaktadır. Modellerin seçtiği sözcükler, ton ve üslup, kullanıcıların belirli politik anlatılara yatkınlık göstermesine yol açabilecek bilişsel kestirme yollarını (cognitive heuristics) harekete geçirebilmektedir. Çalışmalar, yapay zekâ sistemlerinin insanlardakine benzer karar alma kalıplarını taklit edebildiğini ve bu yolla politik ikna süreçlerinde dolaylı bilişsel yönlendirme mekanizmalarını devreye soktuğunu ortaya koymaktadır (Suri et al., 2024). Bu ince düzeydeki dilsel kurgular hem mevcut önyargıları güçlendirmekte hem de yeni bakış açılarını yerleştirerek kullanıcıların politik algılarında kademeli bir dönüşüm yaratmaktadır.

Bu tür içeriklerin geniş çapta dolaşıma girmesi, önyargılı bakış açılarını normalleştirme ve ideolojik kutuplaşmayı derinleştirme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla, bu modellerin ürettiği söylemlerde tarz (üslup) ile öz (argüman içeriği) arasındaki etkileşim, kamuoyu üzerindeki toplam etkinin değerlendirilmesinde kritik öneme sahiptir (Kornilova et al., 2022).

Bu tür etkilerin yalnızca bireysel tutumlar düzeyinde değil, aynı zamanda modellerin içerik üretiminde sergilediği politik eğilimler yoluyla daha geniş kamusal algıları da şekillendirme potansiyeli taşıdığı görülmektedir. Rotaru, Anagnoste ve Oancea (2024), farklı büyük dil modeli sürümlerinin çeşitli haber yayınlarını değerlendirme biçimlerine odaklanan metodolojik analizlerinde, bu modellerin belirgin politik önyargılar taşıdığını ortaya koymuştur. Farklı platformlardan (örneğin, ChatGPT ve Gemini) elde edilen sonuçlar, özellikle ücretli sürümlerin yanıtlarının öznel doğasına daha açık biçimde vurgu yaptığını ve bu sürümlerin içerdiği sistematik önyargıların daha belirgin olduğunu göstermektedir. Araştırmada, sol eğilimli yayınların sağ eğilimli yayınlara kıyasla tarafsızlık ve kalite açısından daha yüksek puanlar alması, büyük dil modellerinin özellikle sol eğilimli içeriklere yönelik olumlu bir yanlılık sergilediğini ortaya koymaktadır (Rotaru et al., 2024, ss. 1889–1890). Bu durum, model çıktılarının yalnızca bireylerin tutumlarını değil, aynı zamanda medya ekosistemine ilişkin genel algıyı da etkileyebileceğini göstermektedir.

Son olarak, kullanıcılar ile dil modeli tabanlı sistemler arasındaki sürekli etkileşim, belirli politik ideolojileri pekiştiren uyarlanabilir bir ikna ortamı (adaptive persuasion environment) yaratabilmektedir. Kullanıcıların bu tür içeriklerle tekrar eden biçimlerde etkileşime girmesi, sistemin yanıtlarını kullanıcının gelişen inançlarına göre uyarlamasına yol açmakta, böylece geri besleme döngüleri (feedback loops) üzerinden ideolojik uyum pekiştirilmektedir (Argyle et al., 2025). Bu dinamik süreç, bireylerin sürekli olarak kendi politik eğilimleriyle örtüşen anlatılara maruz kalmasına neden olarak, uzun vadede ideolojik konumların katılaşmasına zemin hazırlamaktadır. Özetle, büyük dil modelleri kullanıcıların politik tutum ve inançlarını; kişiselleştirilmiş ikna stratejileri, önyargılı çerçeveleme biçimleri ve geri besleme yoluyla önyargı pekiştirme mekanizmaları aracılığıyla etkilemektedir. Bu mekanizmalar hem mikro düzeyde (token bazlı dilsel manipülasyonlar yoluyla) hem de makro düzeyde (politik propaganda tarzı söylem örüntüleri aracılığıyla) eşzamanlı biçimde işlemektedir.

Doğu-Batı Arasındaki İleti Eşitsizliği Karşısında Türkiye'nin Yapay Zekâ Stratejisi

Türkiye'nin yapay zekâ stratejisinin çerçevesi ele alınmadan önce, bu stratejinin tarihsel bağlamının kurulması gerekmektedir. Çalışmanın perspektifinden bakıldığında, bu tarihsel arka plan, Batı ile Doğu arasındaki bilgi ve ileti alışverişindeki dengesizlikle doğrudan ilişkilidir. Mattelart'ın (2016) kavramsallaştırmasıyla bu dengesizlik, iletişimsel emperyalizmin bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir. Ona göre, ABD, küresel teknokratik devrimin merkezinde yer almakta, bilgi üretimi ve teknolojik yenilik süreçlerini yönlendirmektedir. *İletişimin Dünyasallaşması* adlı eserinde yazar, bu durumun akıbetine geniş bir yer vermiştir.

İleti eşitsizliğine yönelik tartışmalar ve Türkiye'nin tarihsel konumu

1970'li yıllar, küresel iletişim düzeninin politik, ekonomik ve kültürel boyutlarının yeniden tartışılmaya başlandığı bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde haber üretimi ve dağıtımını kontrol eden endüstriyel mekanizmalar, uluslararası bilgi akışındaki tek yönlülük ve kültürel dengesizlikler nedeniyle yoğun biçimde eleştirilmiştir. Bağlantısızlar Hareketi, 1973 Cezayir Zirvesi'nde "yeni bir evrensel iletişim düzeni" kurulması çağrısını gündeme getirerek bu eleştirilerin siyasal öncüsü konumuna gelmiştir. Aynı dönemde UNESCO çatısı altında yürütülen "tek yönlü iletişim" tartışmaları, gelişmiş ülkelerin bilgi ve kültür üzerindeki tekelini kültürel emperyalizm ve kültürel bağımlılık kavramlarıyla tanımlamıştır (Mattelart, 2016, ss. 87–88). Bu dönemde özellikle dört büyük Batılı haber ajansının (Reuters, AP, UPI ve AFP) küresel haber akışını tekelleştirmesi, az gelişmiş ülkelerde bilgiye erişim ve temsilde adalet açısından ciddi bir dengesizlik yaratmıştır (Mattelart, 2016, s. 88).

Bu noktadan hareketle Türkiye'nin karşı karşıya olduğu tehlike, 1970'li yıllardaki bu tartışmaların bir parçası ve devamı niteliğindedir. Bu çalışmanın perspektifinden önümüzdeki on yıllarda Batı ve Doğu arasındaki bu ileti eşitsizliğinin yeni yüzünün yapay zekâ olacağı değerlendirilmektedir. Bir başka anlatımla tek yönlü iletişimin yeni veçhesi, büyük dil modelleri temelli yapay zekâların üreteceği çıktılarla şekillenecek, bunların kullanacağı veri setleri ve algoritmalar, kavram ve olguların, kullanıcılar tarafından, hangi kaynak ülkenin perspektifinden kavranacağını belirleyecektir.

Türkiye Cumhuriyeti açısından bu kavrayış ve mücadele yeni değildir. Nitekim Batı ile Doğu arasındaki ileti eksikliğini giderme çabalarının izleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde de açık biçimde görülmektedir. Bu bağlamda, Anadolu Ajansı'nın hangi tarihsel ve politik ih-

tiyaçlar doğrultusunda kurulduğu önemli bir göstergedir. 6 Nisan 1920'de kurulan Anadolu Ajansı, tam bağımsızlık yanlısı Türklerin sesini uluslararası kamuoyuna duyurma görevini üstlenmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında bağımsız bir Türk haber ajansının bulunmaması nedeniyle haberleşme büyük ölçüde Antalya'daki İtalyan Temsilciliği üzerinden yürütülmüş; dış dünya ile kurulan bağlantılar da genellikle bu kanal aracılığıyla sağlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, 31 Mart 1920 tarihinde Refet Bey'e gönderdiği telgrafta, Ermenilerin Adana ve çevresinde gerçekleştirdikleri zulümlerin İtalyan Ajansı vasıtasıyla dünyaya duyurulmasını istemiştir (Özkaya, 2001, s. 76). O dönemde Osmanlı topraklarında etkin olan en önemli ajans, Türkiye Havas-Reuter Ajansı'dır. Ancak bu ajans, İstanbul'u işgal eden İtilaf Devletleri ile Damat Ferit Paşa hükümeti arasında yapılan anlaşmalar sonucu elde ettiği imtiyazlar sayesinde faaliyet göstermekteydi ve dolayısıyla ulusal çıkarları korumaktan uzaktı (Küçükoğlu, 2005, s. 63).

Mustafa Kemal Paşa'nın milli bir ajans ihtiyacını fark etmesi, Türkiye Havas-Reuter Ajansı'nın Saltanat Şûrası'nın Türkiye'nin büyük devletlerden birinin himayesine girmesi gerektiği yönünde haberler yayımlamasıyla gerçekleşmiştir. İtilaf Devletleri propagandasını yansıtan bu haberler, Mustafa Kemal'in söz konusu ajansa duyduğu güvensizliği pekiştirmiştir. Bunun üzerine, 3. Ordu Müfettişi sıfatıyla sadrazama gönderdiği dilekçede bu ajansın taraflı yayınlarından duyduğu endişeyi dile getirmiş; aynı tutumu 1 Haziran 1919 tarihli genelgede de yineleyerek Havas-Reuter'ın haberlerinin gerçeği yansıtmadığını vurgulamıştır (Bengi, 2019, s. 467–468). Bu gelişmeler, milli bir haber ajansının kurulması gerekliliğini gündeme getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, yayımladığı bir genelgeyle ülkede bağımsız bir haberleşme ağının kurulmasının zorunluluğunu belirtmiş ve Anadolu Ajansı'nın bu ihtiyacı karşılayacağını ifade etmiştir. Ajansın kuruluş ideali hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunun doğru biçimde bilgilendirilmesi ve "irşat edilmesi", yani aydınlatılması olarak tanımlanmıştır (Bengi, 2012, s. 302–303).

Buradan hareketle Anadolu Ajansı'nın haber alanında doldurduğu boşluğun bir benzerinin günümüzde (özellikle büyük dil modeli temelli sistemler olmak üzere) yapay zekâ alanında var olduğunun idrak edilmesi önem taşımaktadır. Söz konusu boşluğu kapatmak için yerli kaynaklarla geliştirilecek olan bir sistemin mevcudiyetinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin sahip olduğu perspektifin, uluslararası bağlamda anlaşılması için zorunlu olduğu düşünülmektedir. Nitekim burada Türkiye'nin kuruluş kodlarında bulunan, kamu diplomasisi ve "irşat faaliyetleri" geleneklerinden yararlanılmasında fayda görülmektedir.

Türkiye'nin mevcut yapay zekâ stratejileri

Bu noktada, 2021 yılında yayımlanan *Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025* raporu, Türkiye'nin yapay zekâ alanındaki etik yönetişim yaklaşımını anlamak açısından özel bir öneme sahiptir. Türkiye'nin dijital dönüşüm politikaları doğrultusunda hazırlanan bu stratejik belge, yapay zekâ teknolojilerinin geliştirilmesi ve uygulamaya alınması süreçlerinde benimsenmesi gereken etik ve değer temelli ilkeleri kapsamlı bir şekilde tanımlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan bu belgede yapay zekâ sistemlerinin etik, güvenli ve insan odaklı biçimde geliştirilmesini sağlamak amacıyla çeşitli ilkeler belirlenmiştir.

Raporda yapay zekâ teknolojilerinin yalnızca teknik performans açısından değil, toplumsal etkileri ve yönetişim ilkeleri açısından da değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak ölçülülük ilkesine yer verilmektedir. Raporda, yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsünün hiçbir aşamasında, meşru amaç ve hedeflerin dışına çıkmaması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda, sistemlerin bağlamına uygun olarak geliştirilmesi, insan, çevre ve biyolojik ekosistem üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabilecek durumlara karşı yeterli risk analizlerinin gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, kullanılan yapay zekâ tekniklerinin etik değerleri ihlal etmeyecek ve yalnızca meşru amaçlara hizmet edecek şekilde seçilmesinin önemi vurgulanmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2021, s. 60).

Strateji belgesinde yer alan bir diğer temel ilke olan tarafsızlık, yapay zekâ sistemlerinin tüm paydaşlara adil ve eşit hizmet sunacak biçimde tasarlanmasını öngörmektedir. Rapora göre, hukukun üstünlüğüne ve temel haklara bağlı kalınması, yapay zekâ teknolojilerinin farklı toplumsal gruplara karşı ayrımcılık üretmemesi için vazgeçilmez bir koşuldur. Özellikle yaş grupları, kültürel sistemler, dil toplulukları, engelli bireyler ve dezavantajlı gruplar gibi kesimlerin özel ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca raporda, algoritmik kararların çeşitli demografik gruplar üzerinde haksız ya da ayrımcı sonuçlara neden olup olmadığının sürekli denetlenmesi gerektiği, bu doğrultuda izleme ve hesap verme mekanizmalarının uygulanması gerektiği belirtilmektedir (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2021, s. 60).

Şeffaflık ve açıklanabilirlik ilkesi de strateji belgesinde dikkatle ele alınmıştır. Raporda, yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü boyunca bu

sistemleri geliştiren ve kullanan aktörlerin, sistemin nasıl çalıştığını kamuoyuna açık, anlaşılır ve denetlenebilir biçimde sunması gerektiği vurgulanmaktadır. İnsanların yapay zekâ sistemlerinin karar alma süreçlerinden haberdar olma hakkı bulunduğu; bu çerçevede kamu kurumları ve özel sektör kuruluşlarının açıklayıcı bilgi sağlama yükümlülüğüne sahip olduğu ifade edilmektedir. Özellikle otomatikleştirilmiş kararların hangi veriye dayandığı, bu verilerin nasıl işlendiği ve hangi amaçla kullanıldığının teknik olmayan, sade bir dille kullanıcıya açıklanması gerektiği raporda açık biçimde belirtilmiştir Raporda ele alınan bir diğer temel ilke olan sorumluluk ve hesap verebilirlik, yapay zekâ sistemlerinin düzgün işleyişinden ve etik ilkelerin uygulanmasından kimin sorumlu olduğunun açık şekilde belirlenmesini gerektirmektedir. Strateji belgesine göre, sistemin yaşam döngüsüne dâhil olan tüm aktörlerin (geliştiriciler, kullanıcılar, veri sağlayıcılar ve karar vericiler dahil olmak üzere) rollerinin ve etik sorumluluklarının bağlamla uyumlu biçimde tanımlanması gerekir. Bu kapsamda, hesap verebilirlik yalnızca bireysel değil, kurumsal düzeyde de düzenlenmeli; insan denetimi, etki analizleri ve risk değerlendirme mekanizmaları sistematik biçimde tesis edilmelidir. Raporda ayrıca, üçüncü tarafların yapay zekâ sistemlerini denetleyebilmesine imkân tanıyacak şeffaflık düzeyinin sağlanması gerektiği de vurgulanmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2021, s. 61).

Son olarak, strateji belgesinde veri egemenliği ilkesine de yer verilmektedir. Yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü boyunca verinin kullanımında uluslararası düzenlemelere uyum sağlanması ve egemenlik haklarına saygı gösterilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Rapora göre, bir ülkenin egemenlik sahasında üretilen ya da bu sahadan geçen dijital verilerin korunması ve düzenlenmesi sürecinde hem uluslararası yükümlülükler hem de ulusal mevzuat dikkate alınmalıdır. Ayrıca, kişiler ve kurumlar arası veri paylaşımının yasal çerçeveye uygun şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği, yasal boşluk durumlarında ise insan hakları ve mahremiyet gibi temel yapay zekâ değerlerinin önceliklendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2021, s. 61).

Tüm bu unsurların yanında, yapay zekâya olan ilginin artmasıyla birlikte konuya dair Türkiye'de yapılan akademik çalışmalar da dikkat çekmekte ve bu çalışmalarda bazı öneriler yer almaktadır. Örneğin, bazı araştırmacılar, yapay zekâ teknolojilerinin yalnızca piyasa dinamiklerine terk edilmesinin kamu yararını tehdit edebileceğini vurgulamaktadır. 2030 yılına kadar yapay zekânın küresel ekonomiye katkısının 15 trilyon

Amerikan dolarına ulaşacağı tahmin edilmekteyken, bu denli stratejik ve yüksek getirili bir alanın kamusal düzenlemelerle yönlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda, düzenleyici devletin yalnızca teknoloji politikalarını belirlemekle kalmayıp, aynı zamanda insan kaynağının yetiştirilmesi, hukuki altyapının kurulması, finansal kaynakların yönlendirilmesi ve uygulamaların entegrasyonu gibi çok katmanlı bir rol üstlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca, Türkiye'de yapay zekâ politikalarının kurumsal düzeyde daha etkin yönetilebilmesi adına bazı yapısal öneriler gündeme alınmıştır. Bu kapsamda, Birleşik Krallık'ta faaliyet gösteren Yapay Zekâ Konseyi'ne benzer şekilde ulusal düzeyde bir Yapay Zekâ Politika Kurulu'nun oluşturulması ya da halihazırda var olan Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu'nun yapısal olarak yeniden düzenlenmesi önerilmektedir. Daha ileri bir adım olarak, Birleşik Arap Emirlikleri'nde olduğu gibi özel bir Yapay Zekâ Bakanlığı'nın kurulması da kapsamlı ve merkezi bir yönetim modeli sunabilir (Tamer ve Övgün, 2020, s. 797-798).

Diğer yandan bir başka çalışmada, yapay zekâ strateji belgelerinin temel amacının bu teknolojinin mümkün olan en kısa sürede ekonomik ve ticari yaşamda yer bulmasını sağlamak olduğu vurgulanmaktadır. Yapay zekânın, tıpkı 18. yüzyıldaki buhar gücünün tetiklediği sanayi devrimi gibi, 21. yüzyılda sosyo-ekonomik yapıları köklü biçimde dönüştüreceği öngörülmektedir. Bu dönüşüm sürecinde hiçbir bireyin dışarda kalmaması, bireylerin yetkinliklerinin artırılarak modern üretim ve yaşam sistemlerine entegre edilmesi amaçlanmaktadır. Bu hedefin verimli biçimde gerçekleştirilebilmesi için yol haritalarının belirlenmesi ve çeşitli önlemlerin alınması gerekmektedir. Ayrıca, ulusal ve uluslararası düzeyde yapay zekâ projelerine katılımı teşvik edecek şekilde kamu-özel sektör ortaklıklarının kurulması, firmaların ve alan uzmanlarının desteklenmesi de önerilmektedir. Böylece yapay zekâya dayalı ağların genişletilmesi ve bu teknolojinin toplumsal yaşamın her alanına nüfuz etmesi mümkün hale gelebilecektir (Doğan Çalışkan, 2023, s. 157).

Tüm bunlarla birlikte bir başka çalışmada Türkiye'deki karar alıcıların, yapay zekâ politikalarının etkinliği açısından bazı temel adımları göz önünde bulundurması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, beyin göçünü engellemek ve STEM (bilim, teknoloji, mühendislik, matematik) alanlarında insan kaynağını güçlendirmek üzere hem yurtiçinden hem de yurtdışından yetenekleri ülkeye çekmeye yönelik programlar geliştirilmesi önerilmektedir. Bilim ve teknoloji alanında güncel uluslararası standartların benimsenmesi ve Türkiye'nin bu alanlarda bölgesel bir merkez olmasını hedefleyen uzun vadeli bir vizyonun oluşturulması gereklili-

ği vurgulanmaktadır. Ayrıca, teknoloji odaklı kurumların liyakat temelinde yapılandırılması, şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanması ile araştırmacılar için özgür ve destekleyici bir çalışma ortamının tesis edilmesi önemli görülmektedir. Yapay zekâ projelerine ayrılan fonların artırılması, özel sektöre yönelik teşviklerin genişletilmesi ve uluslararası aktörlerle ortaklıkların kurulması da önerilen diğer adımlar arasındadır. Bu süreçte, yalnızca finansal kaynakların artırılması değil; bu kaynakların etkili ve denetlenebilir biçimde kullanılması da kritik bir husus olarak öne çıkmaktadır. Özellikle uluslararası uzmanlardan oluşan denetim panelleri gibi bağımsız gözetim mekanizmalarının hayata geçirilmesi, Türkiye'ye özgü, işlevsel bir yapay zekâ yönetişim modeli geliştirilmesine katkı sağlayabilecektir (Can, 2022, s. 369).

Strateji belgesinde sunulan etik ilkeler, ilk bakışta ideal bir yönetişim çerçevesi sunsa da, bu ilkelerin sahaya yansıtılmasında çeşitli zorlukların yaşanabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu noktada, Türkiye'nin yapay zekâ stratejisinin yalnızca ulusal düzeyde değil, aynı zamanda küresel enformasyon yapıları içindeki konumu çerçevesinde değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Couldry ve Mejias'ın (2019) ortaya koyduğu "veri sömürgeciliği" kavramı, insan yaşamının giderek veri çıkarımı için bir kaynak haline geldiğini ve bu sürecin, Batı merkezli dijital platformlar eliyle küresel ölçekte yeni bir tahakküm biçimi yarattığını vurgular. Bu analiz, özellikle küresel Güney ülkelerinin dijital altyapı ve algoritmik sistemler bakımından Batılı aktörlere olan bağımlılığını ortaya koymaktadır. Türkiye'nin, Doğu ile Batı arasındaki enformasyon dengesizliğini aşabilmesi ve algoritmik kamu diplomasisinde daha bağımsız bir aktöre dönüşebilmesi için, kendi dijital altyapısını ve veri üretim kaynaklarını güçlendirmesi kritik bir ihtiyaçtır. Benzer şekilde, Zuboff'un (2019) "gözetim kapitalizmi" yaklaşımı da algoritmik sistemlerin yalnızca teknik araçlar değil, aynı zamanda ticari ve politik çıkarlar doğrultusunda işleyen yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sistemler, demokratik gözetim mekanizmalarını aşarak, ekonomik ve jeopolitik güç merkezlerinin çıkarlarını öncelemekte ve zamanla ulusal politikalarla çatışma eğilimi göstermektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin yalnızca algoritmaları kullanan değil, aynı zamanda üreten bir aktör olabilmesi; yerli, çoğulcu ve etik ilkelere dayalı veri setleri geliştirmesiyle mümkündür. Bu yaklaşım, büyük dil modelleri bağlamında Doğu-Batı arasındaki ileti eşitsizliğini dengeleyecek stratejik bir açılım olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Yapay zekâ teknolojileri, artık yalnızca teknik birer araç olmaktan çıkıp, uluslararası siyasal iletişimde ve kültürel aktarımda belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Algoritmik kamu diplomasisi kavramı bu bağlamda, dijital çağın yeni yumuşak güç stratejilerinin temelini oluşturmaktadır. Çalışma süresince ortaya konduğu üzere, büyük dil modelleri başta olmak üzere pek çok yapay zekâ sisteminin çıktıları, tarafsız ya da evrensel gerçeklikler sunmaktan ziyade, kaynak ülkelerin değerlerini ve ideolojik yönelimlerini yansıtan içeriklerle şekillenmektedir. Bu durum, kullanıcıların farkında olmadan belirli bir bakış açısına maruz kalmasına, hatta zamanla bu bakış açısını içselleştirmesine yol açmaktadır.

Türkiye açısından bu durum, yalnızca teknolojik değil aynı zamanda kültürel ve diplomatik bir strateji gereksinimini beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin mevcut yapay zekâ politikaları, etik yönetişim ve kamu diplomasisi ilkeleri doğrultusunda belirli bir çerçeve sunmakla birlikte, küresel algoritmik güç yarışında daha etkin bir pozisyon alabilmesi için derinlemesine bir dönüşüme ihtiyaç vardır. Çalışma boyunca öne sürülen analizler, Türkiye'nin bu alandaki potansiyelini hem tarihsel kamu diplomasisi birikimi hem de stratejik konumuyla birlikte ele alma gerekliliğini ortaya koymuştur. Özellikle yerli yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesinde, yalnızca teknolojik yeterlilik değil, aynı zamanda söylem çeşitliliği, şeffaflık ve etik denge unsurlarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bu bağlamda Doğu ile Batı arasındaki ileti dengesizliği özellikle dijital içerik üretimi ve dağıtımı süreçlerinde bazı ülkelerin ve kültürel yapıların aşırı temsil edilmesiyle ortaya çıkan yapısal bir eşitsizliğe işaret etmektedir. Bu bağlamda, algoritmik kamu diplomasisi Türkiye açısından hem bir tehdit hem de bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Şayet algoritmik sistemler sadece ithal edilir ve dışa bağımlı biçimde kullanılırsa, bu durum küresel bilgi mimarisinde Türkiye'nin yalnızca tüketici pozisyonunda kalmasına neden olacaktır. Ancak yerli büyük dil modellerinin geliştirilmesi, çok dilli ve kültürel olarak çoğulcu veri setlerinin oluşturulması ve kamu diplomasisine algoritmik reflekslerin entegre edilmesiyle birlikte, Türkiye bu dengesizliği dengeleme yönünde önemli adımlar atabilecektir. Bu süreçte temel amaç, yalnızca daha fazla görünür olmak değil; aynı zamanda değer temelli, etik ve katılımcı bir dijital temsil inşa etmektir. Aksi takdirde, küresel dijital söylem alanında görünürlük değil, yalnızca yansıma üretilebilecektir. Gerçek bir katılım için algoritmik düzeyde stratejik egemenlik kaçınılmazdır.

Bu doğrultuda, algoritmik kamu diplomasinin etik, şeffaf ve katılımcı bir zeminde gelişmesini sağlamak; yapay zekâ teknolojilerinin toplumsal etkilerini yönetilebilir, çoğulcu ve güven temelli hale getirebilmek için şunlar önerilmektedir;

- Türkiye, algoritmik diplomasi alanında aktif bir devlet aktörü olmalı; yerli yapay zekâ sistemlerini üretmeli ve üretmek isteyen girişimcilere stratejik destek sağlamalıdır.
- Yapay zekâ sistemlerinin, geliştirildikleri kültürel ve politik bağlamları yansıtan ideolojik aygıtlar olduğu gerçeği, geniş kitlelere açık şekilde anlatılmalıdır. Bu sistemlerin mutlak nesnellik taşımadığı; arkasında insan eliyle şekillenen değerler, normlar ve öznellikler bulunduğu kamuoyuna açıklıkla ifade edilmelidir. Burada ana amaç, halkın, yapay zekâyı anlam üreten bir otorite olarak değil; insan zihninin fark etmekte zorlanacağı örüntüleri tespit etmeye yarayan bir araç olarak konumlandırmasını sağlamak olmalıdır.
- Bu anlamda yapay zekâ okuryazarlığı, ulusal eğitim ve iletişim politikalarının temel unsurlarından biri haline getirilmelidir. İlköğretimden üniversiteye kadar tüm düzeylerde yapay zekânın çalışma prensipleri, sınırları ve ideolojik yönelimleri hakkında bilinç kazandıracak içerikler müfredata entegre edilmelidir. Aynı şekilde medya çalışanları, kamu görevlileri, öğretmenler ve gazeteciler için eleştirel kullanım becerilerini geliştirecek özel eğitim ve seminer programları düzenlenmelidir. Böylece toplum, algoritmik diplomasi çağında dijital yönlendirme tekniklerine karşı daha dirençli hâle gelecektir.
- Yapay zekâ sistemlerinin geliştirme süreçleri, disiplinlerarası uzmanlıklarla desteklenen katılımcı modeller üzerinden yürütülmelidir. Yalnızca yazılım geliştiriciler değil, aynı zamanda sosyologlar, psikologlar, iletişimciler ve etik uzmanları da sistem tasarım süreçlerine entegre edilmelidir. Bu yaklaşım, sistemlerin kültürel çeşitliliği daha sağlıklı yansıtmasını sağlayarak, yerli yapay zekâ modellerinin toplumun farklı kesimleriyle daha derin bir etkileşim kurmasına imkân tanıyacaktır.
- Algoritmik kamu diplomasisi perspektifiyle geliştirilecek Türkiye kaynaklı yapay zekâ sistemleri, politik içeriklerde şeffaf, çoğulcu ve dengeli bir söylem inşa etmelidir. Bu sistemlerde öncelikle objektif bilgi verilmeli; ardından Türki-

ye'nin bakış açısı açık biçimde sunulmalı, ancak bunun karşısındaki görüşler sansürlenmemelidir. Gazetecilikteki "karşıt görüşe yer verme" ilkesi örnek alınmalı; kullanıcıya farklı bakış açıları arasında karşılaştırma yapma imkânı tanınmalıdır. Böylece hem şeffaflık ilkesi korunacak hem de kullanıcılarla güven temelli bir iletişim zemini inşa edilerek Türkiye'nin ürettiği yapay zekâ sistemlerinin ulusal ve uluslararası itibarı güçlenecektir.

- Türkiye'nin kültürel ve bölgesel çeşitliliğini yansıtan temsil gücü yüksek yerli veri havuzları oluşturulmalı ve açık erişim politikalarıyla desteklenmelidir. Farklı coğrafi bölgeler, dil toplulukları ve toplumsal kesimlerden içerikler barındıran bu veri setleri sayesinde yapay zekâ sistemleri hem daha adil hem de kültürel olarak daha duyarlı hale gelecektir. Türkiye'nin algoritmik kamu diplomasisi potansiyelini artırmak için, bu veri altyapısı stratejik bir öncelik olarak değerlendirilmelidir.
- Türkiye, yapay zekâ etik yönetişimi konusunda geliştirdiği ilkeleri uluslararası düzeyde paylaşarak bölgesel norm üreticisi hâline gelmelidir. Türk Devletleri Teşkilatı, İslam İş birliği Teşkilatı, Afrika Birliği gibi yapılarda etik yapay zekâ çerçeveleri oluşturulmasına öncülük edilerek, Türkiye'nin yerli modelleri uluslararası algoritmik diplomasi zeminine taşınmalıdır. Bu süreç, Türkiye'nin yalnızca teknoloji kullanan değil, aynı zamanda dijital norm koyan bir ülke haline gelmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

Argyle, L., Busby, E., Gubler, J., Lyman, A., Olcott, J., Pond, J., & Wingate, D. (2025). Testing theories of political persuasion using AI. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *122*(18). https://doi.org/10.1073/pnas.2412815122

Arora, A. S., Saboia, L., Arora, A., & McIntyre, J. R. (2025). Human-centric versus state-driven. *International Journal of Intelligent Information Technologies*, *21*(1), 1–13. https://doi.org/10.4018/ijiit.367471

Atar, M. C. (2025). Dijital epistemolojide anlamın çöküşü: Hiper-rasyonalizmden komplo teorilerine. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (2), 102–122.

Atari, M., Xue, M., Park, P., Blasi, D., & Henrich, J. (2023). Which humans? https://doi.org/10.31234/osf.io/5b26t

Bai, H., Voelkel, J. G., Muldowney, S., et al. (2025). LLM-generated mes-

sages can persuade humans on policy issues. *Nature Communications*, *16*, 6037. https://doi.org/10.1038/s41467-025-61345-5

Bengi, S. H. (2019). Ülkelerin bağımsızlık mücadeleleri ve haber ajansları ilişkisi: Anadolu Ajansı örneği. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, *35*(100), 449–478. https://doi.org/10.33419/aamd.639889

Bengi, S. H. (2012). Tarihsel süreç içinde Anadolu Ajansı'nın özgün kurumsal yapısı. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (50), 299–341.

Bennett, W. L., & Livingston, S. (2018). The disinformation order: Disruptive communication and the decline of democratic institutions. *European Journal of Communication*, *33*(2), 122–139. https://doi.org/10.1177/0267323118760317

Borsci, S., Lehtola, V. V., Nex, F., Yang, M. Y., Augustijn, E.-W., Bagheriye, L., Brune, C., Kounadi, O., Li, J., Moreira, J., Van Der Nagel, J., Veldkamp, B., Le, D. V., Wang, M., Wijnhoven, F., Wolterink, J. M., & Zurita-Milla, R. (2022). Embedding artificial intelligence in society: Looking beyond the EU AI master plan using the culture cycle. *AI & Society*, *38*(4), 1465–1484. https://doi.org/10.1007/s00146-021-01383-x

Bostancı, M. (Ed.). (2024). *Uluslararası ilişkilerde stratejik iletişim ve kamu diplomasisi*. Palet Yayınları.

Can, M. (2022). Under the leadership of our president: 'Potemkin AI' and the Turkish approach to artificial intelligence. *Third World Quarterly*, *44*(2), 356–376. https://doi.org/10.1080/01436597.2022.2147059

Couldry, N., & Mejias, U. A. (2019). *The costs of connection: How data is colonizing human life and appropriating it for capitalism*. Stanford University Press.

Cull, N. J. (2008). Public diplomacy: Taxonomies and histories. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *616*(1), 31–54.

Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2021). *Ulusal yapay zekâ stratejisi 2021–2025*. https://cbddo.gov.tr/uyzs

Daniels, M. J., & Chang, B. (2021). *National power after AI.* Center for Security and Emerging Technology. https://doi.org/10.51593/20210016

Doğan Çalışkan, Z. (2023). A review on artificial intelligence strategy paper. *SSD Journal*, *8*(36), 149–158. https://doi.org/10.31567/ssd.830

Filgueiras, F. (2023). Designing artificial intelligence policy: Comparing design spaces in Latin America. *Latin American Policy*, *14*(1), 5–21. https://doi.org/10.1111/lamp.12282

Foucault, M. (2008). *The birth of biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978–1979* (G. Burchell, Çev.). Palgrave Macmillan.

Fujimoto, S., & Takemoto, K. (2023). Revisiting the political biases of ChatGPT. *Frontiers in Artificial Intelligence*, *6*, 1232003. https://doi.org/10.3389/frai.2023.1232003

Gstrein, O. J., Haleem, N., & Zwitter, A. (2024). General–purpose AI regulation and the European Union AI Act. *Internet Policy Review*, *13*(3). https://doi.org/10.14763/2024.3.1790

Guenduez, A. A., & Mettler, T. (2023). Strategically constructed narratives on artificial intelligence: What stories are told in governmental artificial intelligence policies? *Government Information Quarterly*, *40*(1), Madde 101719. https://doi.org/10.1016/j.giq.2022.101719

Hälterlein, J. (2024). Imagining and governing artificial intelligence: The ordoliberal way—An analysis of the national strategy 'AI made in Germany'. *AI & Society*, *40*(3), 1749–1760. https://doi.org/10.1007/s00146-024-01940-0

Henrich, J., Heine, S. J., & Norenzayan, A. (2010). The weirdest people in the world? *Behavioral and Brain Sciences*, *33*(2–3), 61–135. https://doi.org/10.1017/S0140525X0999152X

Hine, E., & Floridi, L. (2022). Artificial intelligence with American values and Chinese characteristics: A comparative analysis of American and Chinese governmental AI policies. *AI & Society*, *39*(1), 257–278. https://doi.org/10.1007/s00146-022-01499-8

Hongladarom, S. (2021). The Thailand national AI ethics guideline: An analysis. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, *19*(4), 480–491. https://doi.org/10.1108/jices-01-2021-0005

Huang, P., Lin, Z., Imbot, S., Fu, W., & Tu, E. (2025). Analysis of LLM bias (Chinese propaganda and anti-US sentiment) in DeepSeek-R1 vs. ChatGPT o3-mini-high. *arXiv*. https://arxiv.org/abs/2506.01814

Kornilova, A., Eidelman, V., & Douglass, D. (2022). An item response theory framework for persuasion. *Findings of the Association for Computational Linguistics: NAACL 2022*, 77–86. https://doi.org/10.18653/v1/2022.findings-naacl.7

Küçükoğlu, B. (2005). *Millî Mücadele sürecinde uygulanan propaganda yöntemleri ve Atatürk'ün propaganda kişiliği* (Yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lermann Henestrosa, A., & Kimmerle, J. (2024). Understanding and perception of automated text generation among the public: Two surveys with representative samples in Germany. *Behavioral Sciences*, *14*(5), Madde 353. https://doi.org/10.3390/bs14050353

Mattelart, A. (2016). *İletişimin dünyasallaşması* (H. Yücel, Çev., 4. bs.). İletişim Yayınları.

Matz, S., Teeny, J., Vaid, S., Peters, H., Harari, G., & Cerf, M. (2024). The potential of generative AI for personalized persuasion at scale. *Scientific Reports*, *14*. https://doi.org/10.1038/s41598-024-53755-0

Mirishli, S. (2024). Ethical implications of AI in data collection: Balancing innovation with privacy. *Ancient Land*, *6*(8), 40–55. https://doi.org/10.36719/2706-6185/38/40-55

Mokry, S., ve Gurol, J. (2024). Competing ambitions regarding the global governance of artificial intelligence: China, the US, and the EU. *Global Policy*, *15*(5), 955–968. https://doi.org/10.1111/1758-5899.13444

Nanni, R., Bizzaro, P. G., & Napolitano, M. (2024). The false promise of individual digital sovereignty in Europe: Comparing artificial intelligence and data

regulations in China and the European Union. *Policy & Internet*, *16*(4), 711–726. https://doi.org/10.1002/poi3.424

Nye, J. S. (2020). *Yumuşak güç* (R. İnan-Aydın, Çev.; 3. bs.). BB101 Yayınları.

Ossewaarde, M., & Gulenc, E. (2020). National varieties of artificial intelligence discourses: Myth, utopianism, and solutionism in West European policy expectations. *Computer*, *53*(11), 53–61. https://doi.org/10.1109/mc.2020.2992290

Özkaya, Y. (2001). *Millî Mücadelede Atatürk ve basın I*. Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.

Polo Serrano, D. (2024). Is ChatGPT woke? Comparative analysis of '1984' and 'Brave New World' in the digital age. *VISUAL Review: International Visual Culture Review*, *16*(3), 251–265. https://doi.org/10.62161/revvisual.v16.5264

Roberts, H., Cowls, J., Morley, J., Taddeo, M., Wang, V., & Floridi, L. (2020). The Chinese approach to artificial intelligence: An analysis of policy, ethics, and regulation. *AI & Society*, *36*(1), 59–77. https://doi.org/10.1007/s00146-020-00992-2

Rotaru, G.-C., Anagnoste, S., & Oancea, V.-M. (2024). How artificial intelligence can influence elections: Analyzing the large language models (LLMs) political bias. *Proceedings of the 18th International Conference on Business Excellence*, 1882–1891. https://doi.org/10.2478/picbe-2024-0158

Suri, G., Slater, L., Ziaee, A., & Nguyen, M. (2024). Do large language models show decision heuristics similar to humans? A case study using GPT-3.5. *Journal of Experimental Psychology: General*, *153*(4), 1066–1075. https://doi.org/10.1037/xge0001547

Tamer, H. Y., & Övgün, B. (2020). Yapay zeka bağlamında Dijital Dönüşüm Ofisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *75*(2), 775–803. https://doi.org/10.33630/ausbf.691119

Van Dijck, J., Poell, T., & De Waal, M. (2018). *The platform society: Public values in a connective world*. Oxford University Press.

Vaswani, A., Shazeer, N., Parmar, N., Uszkoreit, J., Jones, L., Gomez, A. N., Kaiser, Ł., ve Polosukhin, I. (2017). Attention is all you need. *Advances in Neural Information Processing Systems*, *30*, 5998–6008. https://arxiv.org/abs/1706.03762

Vijayakumar, A. (2023). Potential impact of artificial intelligence on the emerging world order. *F1000Research*, *11*, 1186. https://doi.org/10.12688/f1000research.124906.2

Webb, A. (2021). *Dokuz dünya devi* (D. Dalgakıran, Çev.). Kronik Kitap.

Yeung, K. (2018). Algorithmic regulation: A critical interrogation. *Regulation & Governance*, *12*(4), 505–523. https://doi.org/10.1111/rego.12158

Zeng, J. (2021). Securitization of artificial intelligence in China. *The Chinese Journal of International Politics*, *14*(3), 417–445. https://doi.org/10.1093/cjip/poab005

Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. PublicAffairs.